

# Posicionaments

Xavier Ferré

*Joan Fuster & Max Cahner [Correspondència Joan Fuster, XIII]*

A cura de Josep Ferrer i Costa i Joan Ferrer i Marquès

601 pp., 2012, València, Universitat de València, Tres i Quatre.

Les dues-centes trenta-sis epístoles intercanviades entre Max Cahner i Joan Fuster mostren una certa continuïtat d'interessos cívics i intel·lectuals –a través de diversos registres– que evidencien la relació establerta entre el suecà i Joaquim Maluquer: els acords entre ambdós països (València i Catalunya) i les derivacions que se'n tragueren. Amb tot, cal dir que encara manca un altre epistolari a editar en el qual segur que s'està treballant: el que explica la vinculació entre el pensador suecà i l'arquitecte Oriol Folch i Camarasa –entre 1954 i 1966– representant del mecenes Rafael Patxot i Jubert a Catalunya. Aquesta correspondència és, com se sap, la que permet de comprendre com establí Fuster coneixença amb Joaquim Maluquer, i després amb Max Cahner, d'ençà del primer viatge de l'assagista al Principat organitzat el 1954 per la redacció de la revista de l'exili *Pont Blau*. Sense tenir en compte aquesta correspondència esmentada –que ens il·lustraria sobre els possibles articles de Fuster publicats al *Journal de Genève* en relació al «nom i unitat de les terres catalanes» i les informacions sobre l'elaboració de la Guia de Destino sobre el País Valencià entre c. 1958 i 1959– encara no podem assolir la

contextualització total pel que fa als *origens* de la relació de Fuster amb àmbits socials i culturals del Principat.

Aquest epistolari que ens ocupa –en bona anotació especificada pels seus curadors i amb annexos adients que complementen informacions puntuals aportades a les cartes– abasta dos períodes definitoris relatius al sentit del conjunt de les iniciatives endegades per Fuster al Principat.

D'una banda, la part dedicada als anys seixanta és fonamental ja que aporta el context sobre el començament de la col·laboració de Joan Fuster a *Serra d'Or*, la intenció de l'organització del viatge dels estudiants i valencianistes al Principat per Pasqua del 1960 i la dinàmica de les estratègies d'un editor –primer d'Edicions 62 i després com a fundador de Curial Edicions Catalanes– que tenen per objectiu conèixer de primera mà la realitat cultural valenciana.

Determinats marcs històrics que es desprenen de l'epistolari entre ambdós corresponsals són cabdals per a especificar els detalls –i *serrells estratègics* valencianistes– de la voluntat nacional d'un sector social que anava entrant en relació amb Fuster des de vies d'actuació autònomes i plantejaments propis, que emergia ideològicament i parapolíticament (universitaris valencians a redós de la revista *Diàleg* i nuclis amb una certa dinàmica nacional comarcal) i del qual es projectaven les activitats en òrgans informatius que conegueren una reestructuració (intel·lectual) interna a fi d'erigir-se en un pol d'opinió, de coneixement, i de referent –materialitzat en el procés de distribució al País Valencià a començaments dels anys seixanta– per a intercanviar informacions pertanyents a tot l'Àmbit Lingüístic. Cal dir que aquest aspecte es troba a faltar d'una manera generalitzada.

En aquest sentit, les primeres lletres intercanviades entre Cahner i Fuster –1959 i 1960– especifiquen l'evolució que emprèn el consell de redacció de la revista montseratina *Germinabit* per a donar lloc a la nova etapa de *Serra d'Or*. Així, la col·laboració fusteriana –que hi metaforitza el procés de renovació de criteris editorials– en el monogràfic de la renovada publicació el 1959 sobre Carles Riba –en ocasió del traspass d'aquest crític i poeta– fou la primera pedra de toc de la relació entre Cahner, Ramon Bastardes i Joan Fuster.

De fet, l'efecte nacionalitari d'aquesta publicació –com a plataforma cívica– prengué una magnitud del tot significativa. Em refereixo a un aspecte a destacar d'aquest epistolari: el viatge (una certa historiografia banalitza l'empresa sota la simplista denominació d'«excursió») que una desena i escaig de joves valencianistes emprengueren a la Catalunya Vella (o, tal vegada, pratiana). Aquesta iniciativa –forjada entre Miquel Tarradell (la biografia del qual encara resta per fer), aleshores professor a la Universitat de València i sectors afins al catalanisme suprapartidista plantejat per Raimon Galí– significà per als interessats una descoberta, un referent (a voltes mitificat), sobre la situació cultural, social i sociolingüística del Principat. Ras i curt: allò que no trobaven a la ciutat de València esperaven trobar-ho a Barcelona, al Bages, al Solsonès o al Bergadà. De fet aquest pont relacional representà un relleu generacional en comparació a les relacions valencianocatalanes republicanes i de postguerra (anys quaranta i cinquanta), i també possibilità de comprendre'n els primers ressorts ideològics socialcristians que foren substituïts per plantejaments marxians, i posteriorment socialdemòcrates per part

d'un sector escindit del Partit Socialista Valencià el 1966.

Però la xarxa territorial cultural que s'anava articulant des de la revista d'idees principatina esmentada també permeté d'establir –a partir de la primera meitat dels anys seixanta– la primera ordenació territorial en comarques del País Valencià. Aquesta és una altra «dimensió» bàsica d'aquest epistolari –amb la correspondència del geògraf Joan Soler Riber, encara per publicar– on s'explica com Max Cahner hi prengué part, juntament amb Vicent Ventura i el geògraf Vicenç Rosselló. Aquesta dinàmica mostra com les relacions nord-sud interregionals tenien en compte els reptes que els canvis socials i culturals definien. De fet, aquesta comarcalització serví per als treballs de redacció de l'*Enciclopèdia*.

La impressió que es desclou d'aquest epistolari és que Fuster representava la veu pública de les qüestions nacionalitàries valencianes a resoldre. I ho feia des de diverses modalitats: des de l'assaig encarregat per Cahner –*Nosaltres, els valencians*, i després la seva versió espanyola (1967)– que havia de suposar una «revolució teòrica» en l'enfocament sociològic i territorial del fet nacional valencià,<sup>1</sup> des del projecte de redacció d'una *Història del País Valencià*, fins a les relacions que l'assagista establí amb l'elit econòmica i acadèmica del Principat, a fi de bastir idees sobre estudis prospectius, col·loquis i actes cívics –Raimon, a la Facultat de Ciències Econòmiques de la Universitat de Barcelona– que incidissin en la crítica sense retorn dels tòpics economicistes impulsats pel populisme polític franquista. Aquest vessant, però, es pot inferir amb més centralitat en l'epistolari entre Fuster i Joaquim Maluquer i la seva *Estructura Econòmica de les Terres Catalanes* (1963).

Amb tot, un aspecte ideològicament prou notori de la correspondència que comentem és el que es refereix als «serrells estratègics». En aquest sentit, al·ludeixo a la carta que Fuster escriu a l'editor català –(Sueca, 18-XI-1960)– en què s'expliciten les primeres conseqüències derivades de les noves concepcions sobre el fet nacional, unes orientacions definides d'alguna manera a través de les relacions establertes entre l'assagista i les bases nacionalistes valencianes.

Hi tractà sobre el valencianisme tradicionalista de Miquel Adlert i els seus posicionaments regnicoles, però, a més, hi enfocà el *procediment* a seguir perquè la unió nacional entre el Principat i el País Valencià no obviés el context social hegemònic al sud de la Sènia. Aquesta apreciació és rellevant perquè se'ns mostra un «doble» Fuster: l'activista que maldava per cohesionar una àrea nacionalitària completa i el Fuster «tàctic», autocrític, que en *modulava* l'estratègia: «[...] enduts com anem per una eufòria massa plàcida [...] ¿cal anar de cara al poble parlant de “catalanisme” o de “valencianisme”?». I reblava: «Haurem d'estudiar una solució adequada, en vistes a una oportunitat de propaganda» (pp. 113-114). No es tractava, segons indicava l'assagista, de cremar etapes, sinó que calia plantejar la realitat del fet nacional en un context, massa vegades, del tot advers. Tot just prop de trenta-dos anys després Fuster afirmava: «I sense aquest estadi primer de revalencianitzar el país, tot el que es puga pensar a nivell de Països Catalans em fa la impressió que no serà massa fàcil». <sup>2</sup> Tenia raó.

Al marge d'aquesta lectura dels fets, prou més rellevant –afectava la situació interna del País– que la contesta de Fuster al posicionament reduccionista que feia la revista del PSUC, *Horitzons*, sobre un supo-

sat «invent» dels Països Catalans per part de la burgesia del Principat, la correspondència Cahner-Fuster és il·lustrativa per un altre motiu. El coneixement que se n'extreu per a detallar l'evolució, la crisi i la represa de les empreses editorials valencianes –Can Boïls i els orígens de Concret Llibres– i principatines, com fou el cas de la *Gran Enciclopèdia Catalana* –l'«Enciclopèdia dels valencians», se'n deia–, comercialitzada a València per l'aleshores distribuïdora Central del Llibre Valencià tot difonent alhora la Carta dels Drets Humans.

La trajectòria de Cahner, d'ençà del seu desplaçament forçós –a causa de la intervenció policial espanyola– a Perpinyà (1964-1965), remet a una espiral de projectes que acabarà amb la seva sortida d'Edicions 62 i es reiniciarà amb la fundació de Curial Edicions Catalanes (1972). En aquest sentit, l'epistolari aporta, per primera vegada, tota la seqüència dels orígens i els avatars de la publicació de la pionera, per sistematitzada, *Literatura Catalana Contemporània*, amb detallades referències de la seva recepció crítica.

La delimitació entre aquest text referencial i el projecte d'una història social de la llengua inacabada caracteritza la segona etapa més definitiva de la biografia creuada d'ambdós corresponents. La dècada dels anys setanta, doncs, delimita la densitat informativa sobre l'activitat intel·lectual i civil fusterianes, ja que entre el text esmentat i el projecte ideat, el lector pot recórrer les activitats nacionals del pensador suecà: des del Congrés de Cultura Catalana fins als dos atemptats neofeixistes entre 1978 i 1981, «curiosament» mai no esclarits, passant per la intervenció cahneriana i fusteriana en col·loquis internacionals per a difondre la causa dels Països Catalans, o bé la seva

relació amb el Club Ramon Muntaner i, finalment, la participació de Fuster en el cicle «Reflexions crítiques sobre la cultura catalana» (1983).

Posteriorment, entre 1983 i 1991, la «vitalitat» epistolar (que implica representació de fets i vivències) —com passava també amb la relació amb Joaquim Maluquer— es va esmoreint. Fora de les explicacions sobre els esdeveniments relatius als obstacles per al reconeixement acadèmic de l'assagista, i, en un altre nivell, en el cas frustrat de l'obtenció de la càtedra per Cahner a la Universitat de València, l'interès del missatge va decaient. Explicar-ne les causes implicaria, tal vegada, demanar-se com Fuster anava analitzant i interpretant la vida cultural i política valencianes. És a dir, caldria esbrinar el seu posicionament sobre una certa «misèria» moral i intel·lectual de l'anomenada «transició».

Malgrat tot, però, la relació entre Cahner i Fuster evidència un model d'intel·lectualitat que «baixa» a l'arena pública, en fa un balanç de situació i condiciona sovint el seu treball —com es definí en l'assaig nacional i en la historiografia literària—<sup>3</sup> segons les necessitats culturals del col·lectiu.<sup>4</sup> □

## Saviesa grega arcaica i saviesa catalana contemporània

*Albert Mestres*

*Saviesa grega arcaica*

A cura de Jaume Pòrtulas i Sergi Grau  
930 pp., 2011, Martorell, Adesiara.

Resulta difícil ponderar en la justa mesura l'aparició d'un llibre com aquest. Vet aquí una mancança gravíssima en català junt amb moltes altres que encara continuen. Però en aquest cas es tractava dels textos «fundacionals» de la nostra cultura en el sentit més ampli, la cultura occidental, i alguns d'ells, com ara Heràclit, encara avui en viu diàleg amb la cultura contemporània. Perquè si els textos de la Grècia clàssica són els que han alimentat durant dos mil·lennis en diverses repeses la cultura occidental, on s'han emmirallat des dels romans i els Pares de l'Església fins als humanistes, els moderns i els romàntics, els de la Grècia arcaica, potser per la seva dificultat, per la seva fragmentarietat, per la seva obscuritat, causada per la fractura radical que ens en separa, són els que interpel·len amb més força la cultura contemporània, fortament marcada precisament per la fragmentarietat i la consciència de l'hermenèutica infinita. Però el volum d'aquests textos és considerable, com demostra el gruix d'aquest llibre, de més de nou-cents pàgines i 1462

1. Max Cahner, «Gènesi de *Nosaltres, els valencians*», *El Temps*, 5-VII-1993, p. 77. Aquest article és inclòs en l'Apèndix de la correspondència.

2. Joan Fuster, «Aquest serà, d'ací a poc, un país monolingüe. En castellà», Miquel Alberola [entrevista], *El Temps*, 13-IV-1992, p. 26.

3. Sobre les aportacions de Fuster a la història de la literatura, Vicent Simbor, «L'historiador de la literatura», *Serra d'Or*, 395, novembre 1992, pp. 15-17.

4. Una exposició sintètica sobre aquesta actitud la trobem —aplicada a la situació nacional valenciana— en l'article de Max Cahner, «Fuster viscut», *Revista del Centre de Lectura de Reus*, 6, tercer trimestre, 2003, p. 21. Aquest text és inclòs en l'Apèndix de l'epistolari comentat.